

Brobygging, forsoning og motstand i Israel/Palestina-konflikten

Av Hans Morten Haugen, professor ved Diakonhjemmet Høgskole, leder av Sabeels venner i Norge

Artikkelen forsøker å finne svar på tre spørsmål. For det første: Hva kjennetegner konflikten? For det andre: Bør kjennskap til konflikten gi noen føringer for hvilket type arbeid en kristen bør støtte opp under? For det tredje: Hvordan kan man som kristen engasjere seg for en rettferdig fred?

Hva kjennetegner Israel/Palestina-konflikten?

Fem korte postulater har som ambisjon å gi en oppsummering av hva som er kjernen i konflikten:

1 Israel/Palestina-konflikten handler om to folk som gjør krav på det samme landområdet, men de palestinske myndighetene har aldri hatt tilsvarende maktmidler som de israelske myndighetene. Den israelske staten har aldri fastslått sine grenser, og opptrer i realiteten med en ekspansjonsstrategi, der målet er å kontrollere så mye palestinsk land som mulig med så få palestinere som mulig.

2 Israel/Palestina-konflikten er egentlig en regional konflikt, men palestinerne rammes av konflikten på en mer direkte måte enn de andre arabiske folkene. Palestinerne har – på samme måte som israelere – grunnleggende behov for sikkerhet, verdighet og respekt. Å leve som okkupert og som okkupant medfører det motsatte – og medfører at de to folkene ikke har naturlige møtesteder. Det hebraiske ordet 'hafrada' betyr separasjon, og separasjonsbarrieren heter offisielt 'geder ha'hafrada'.

3 Israel/Palestina-konflikten henter sin næring fra religiøse forestillinger om hellig land. Landløfter fra Det gamle testamentet blir brukt til å forsvare at landet er en evigvarende eiendom gitt av Gud til jødene. Kristensionistiske organisasjoner støtter opp under de minst kompromissvillige politiske aktørene i Israel. I faget islamkunnskap i det palestinske skoleverket bruker den sentrale læreboken begrepet 'ribat', som opprinnelig viser til en borg for å forsvare islam, men som er utvidet til å omfatte forsvar av 'islamsk land'.

4 Israel/Palestina-konflikten er basert på at hver av partene opprettholder sine kollektive historiefortellinger ('narrativer') som ikke evner å se den andre partens perspektiv. I israelske skoler tillates ikke undervisning om nakba ('katastrofen') i 1948, og palestinske skoler gir ikke tilstrekkelig innføring i den jødiske historien, som til tross for fordrivinger har en uavbrutt tilstedeværelse i området mellom Jordanelven og Middelhavet. Dette skaper holdninger som i sin essens innebærer dehumanisering og demonisering av det andre folket.

5 Israel/Palestina-konflikten har styrket de ytterliggående kreftene på begge sider. Israel er et demokrati, men de senere års politiske vedtak innebærer at også betegnelsen 'etnokrati' (styre til fordel for en etnisk gruppe) er anvendelig. Alle israelske borgere nyter de samme politiske menneskerettighetene, men palestinere forskjellsbehandles innenfor sivile, økonomiske og sosiale menneskerettigheter. Jødedommens rettferdighetsbudskap og Guds advarsler mot de mektiges misbruk av sin makt får liten plass i det rådende politiske klimaet. Ulike aktører i Israel legger ulikt meningsinnhold i hva det er å være en jødisk og demokratisk stat, men uansett er det absolutt krav at palestinske myndigheter må støtte dette.

Denne sammenfatningen vil for noen kunne forstås som mest kritisk til Israel. Jeg bestrider ikke Israels rett til å fremme statens og innbyggernes sikkerhet, men er tvilende til at mange av tiltakene faktisk bidrar til dette. Her er jeg på linje med tidligere ledere av Shin Beit, som vist i filmen *The Gatekeepers*, og kritikken mot Netanyahu er gjentatt i 2014 og 2015.¹ Hensikten med de fem postulatene er primært å vise de rådende mentale og politiske forhold som hindrer en politisk løsning. Som den mektigste parten i konflikten må Israel ansvarliggjøres. Også palestinske myndigheter må ansvarliggjøres. I de årene hvor det var mulig maktet palestinske ledere ikke å samle sine militære strukturer. Periodene for den Hamas-ledede regjeringen i Gaza og den Fatah-ledede regjeringen på Vestbredden har gått ut, men ingen vet når det kan skje politiske valg.

To forsoningsmodeller

Som det går fram av avsnittene over er det vekselvirkninger mellom mentale og politiske forhold på begge sider av konflikten. Dette gjør at alle som ønsker det beste for begge folk må spørre seg om det er noe vi kan gjøre for å komme ut av denne situasjonen. Såkalte 'folk-til-folk'-initiativer preget de første årene etter Oslo-avtalen. Dette arbeidet fikk redusert innflytelse etter hvert som mulighetene for å møtes ble mindre – og mistilliten vokste.

I en undersøkelse gjennomført i 2013-2014 om holdninger til Israel kom det fram at kirkeledere i Den norske kirke ville ha mer vekt på brobyggingsarbeid mellom israelere og palestinere.² Den norske kirke selv er ikke tungt inne i brobyggingsarbeid, men gjennom Kirkens Nødhjelp er det formidlet støtte til Parents' Circle – Families' Forum, som består av personer som har mistet en av sine kjære i konflikten. Kirkens Nødhjelps årlige fasteaksjon i både 2006 (Ungdom ut av krig og krise) og 2008 (Fra drøm til virkelighet) har formidlet deres sterke vitnesbyrd, men Kirkens Nødhjelp støtter ikke lenger organisasjonen.

BridgeBuilders er det mest kjente brobyggingsinitiativet. Det er eid og drevet av Den norske Israelsmisjon, med involvering fra deres ungdomsbevegelse return2sender, i samarbeid med dialogsenteret Musalaha. I tillegg er Frikirken, Casparisenteret, Det palestinske bibelselskapet og Bibelskolen i Grimstad støttepartnere. Fra 2006 har programmet blitt gjennomført fire ganger, hver gang med ca. 10 norske, 10 palestinske og 10 israelske deltakere, alle med kristen tilhørighet, men der de siste omtaler seg selv som Jesus-troende jøder eller messianske jøder (Se også artikkelen til Jorunn Andestad Langmoen på side xx).

Min kjennskap til BridgeBuilders er basert på samtaler med norske tilretteleggere, deltakelse på et åpent møte og boken *Brobyggere – mot alle odds*.³ Det er derfor andre som kunne ha beskrevet de endringsprosessene som foregår hos deltakerne i BridgeBuilders bedre enn meg. BridgeBuilders bygger på Kristi forsoningsverk, der vi alle er blitt ett, og at deltakerne utfordrer hverandre – og lærer av de andre.

¹ Carmi Gillon (1994-1996; 'bunch of pyromaniacs'); Yaakov Peri (1988-1994; 'horrible mistake' å tro at Netanyahu fremmer Israels sikkerhet), Yuval Diskin (2005-2011; 'failed in almost every area').

² Hans Morten Haugen, 'Mellom landløfter, nestekjærlighet og folkerett: Norske kirkelederes syn på Israel i et bibelsk perspektiv og et samtidsperspektiv', *Kirke og Kultur* 119(2) (2015), 135-155.

³ Jorunn Andestad Langmoen og Johannes Kleppe (red), *Brobyggere – mot alle odds* (Oslo: Israelsmisjonen og Frikirken, 2010).

Lederen for Musalaha, Salim Munayer, viser til at BridgeBuilders bygger på en forsoningsmodell i fire trinn: Erkjennelse (recognition), anger (repentance), forsoning (reconciliation) og 'restitusjon'/gjenoppbygging (restoration).⁴ Denne modellen sier altså at forsoning kommer *før* de samfunnsmessige endringene kan finne sted, men etter at de mentale endringene har inntrådt.

Denne forståelsen avviker fra den modellen som Den norske kirke ellers er blitt eksponert for, blant annet fra samisk kirkeliv og urfolk fra andre steder i verden.⁵ Her er forsoning noe som skjer *etter* at de samfunnsmessige endringene har inntruffet, altså som resultat av politikernes grep. Det er også den parten med minst makt som må bestemme når prosessen kan gå videre, og det er parten med mest makt som må uttrykke sitt ansvar og sin skyld.

I disse prosessene er den mektige parten faktisk interessert i å komme den avmektige parten i møte. En slik motivasjon kjennetegner ikke nødvendigvis det israelske lederskapet. Ofte ser vi at disse spiller på frykt som et middel for å holde seg ved makten. Den politiske innflytelsen som både bosetterbevegelsen og de ultraortodokse jødene har oppnådd de siste årene vanskeliggjør en tilnærming til de palestinske kravene.

Den modellen som BridgeBuilders bygger på sier at holdningsendringer må skje for å kunne frambringe politiske endringer. Ved å lære den andre parten å kjenne blir det vanskeligere for de politiske lederne å utnytte befolkningens fordommer og frykt. De større politiske forsoningsprosjektene må skje i etterkant; de personlige forsoningsprosjektene må komme først.

Er dette en naiv tilnærming? Jeg er grunnleggende positiv til tillitsbyggende arbeid, der man får innsikt i andre narrativer enn sine egne. Mange av deltakerne i BridgeBuilders har spilt og vil spille viktige roller i egne lokalsamfunn. Samtidig, gitt realiteten i Israel/Palestina-konflikten synes det vanskelig å få et tilstrekkelig antall mennesker til å innta andre posisjoner enn dem de har blitt tillært av utdanningsinstitusjoner, medier og politikere, slik at den politiske diskursen kan endres. For israelere er det mer behagelig å øke okkupasjonsstrykket, ignorere palestinerne og fortsette å la det internasjonale samfunnet betale for okkupasjonen, enn å erkjenne hva okkupasjonen fører til – selv om dette fører til større isolasjon for staten Israel. For palestinere gjør den manglende tilliten til både eget og verdenssamfunnets politiske lederskap at ytterliggående ideologier vinner fram.

Møtene som finner sted under BridgeBuilders-programmet kan være smertefulle, fordi man faktisk eksponeres for en realitet man ikke visste om. Fordi programmet synes å være et møtested hvor fordommer faktisk brytes ned, spiller BridgeBuilders en positiv rolle.

Hvordan uttrykke motstand?

Okkupasjonen oppleves ulikt på israelsk og palestinsk side, der førstnevnte forstår den som en nødvendig men plagsom territoriell buffer, mens sistnevnte opplever at den fungerer til å hindre deres livsutfoldelse og næringsvirksomhet, og til å ta både land og liv. På denne bakgrunn er det ikke enkelt for palestinere og israelere flest å finne sammen i felles motstand mot okkupasjonen.

⁴ Salim J. Munayer, 'Fra slåsskamp til håndtrykk' i Langmoen og Kleppa, op.cit., s. 72.

⁵ Tore Johnsen, *Jordens barn, solens barn, vindens barn: kristen tro i et samisk landskap* (Oslo, Verbum 2007), s. 103-110.

Likevel ser vi at israelere med jødisk bakgrunn finner sammen med palestinere i å motarbeide okkupasjonen. Med inspirasjon i jødisk forståelse av sosial rettferdighet søker Rabbinere for menneskerettigheter å motarbeide noen av konsekvensene av okkupasjonen, som voldsbruk fra bosettere og riving av palestinske hus. I dette arbeidet samarbeider de blant annet med Kirkenes verdensråds ledsagerprogram. Norge sender omtrent 15 ledsagere i året.

Retttferdighetsorienterte jødiske organisasjoner i USA velger ofte en mer konfronterende strategi, siden disse mener at Israel faktisk påvirkes av internasjonalt press. Jeg har tatt til orde for deinvestering fra selskaper fra alle nasjonaliteter som bidrar til å opprettholde og profitere på okkupasjonen. Flere selskaper er trukket ut av Statens Pensjonsfond – Utland. Videre vil jeg ikke kjøpe varer fra okkupert land. Også dette er i tråd med norske myndigheters posisjon, de ønsker å holde varer fra bosetningene utenfor frihandelsavtalen med Israel. Tilstrekkelig produktmerking er imidlertid et problem, særlig for frukt og grønnsaker. Dette handler ikke om å boikotte Israel, men å boikotte okkupasjonen. Også dette misliker den israelske regjeringen så sterkt at den israelske boikottloven åpner for å gå til søksmål mot dem som arbeider for boikott fra områder som Israel kontrollerer.

Videre mener jeg at Israel som medlem i OECD og observatør til Europarådet har akseptert vestlige standarder for demokrati og menneskerettigheter. Disse går lengre enn FN-standardene for styresett. Jeg forventer mer av et demokrati som ønsker å tilhøre vesten, enn av lukkede og tradisjonelle autokratier, og uttrykker dette offentlig. Betyr dette at jeg fremmer 'doble standarder' som generalsekretærene i seks norske kristne organisasjoner mener er uttrykk for antisemittisme?⁶

Et argument fra generalsekretærene er ønsket om å unngå 'mer isolasjon og nye usynlige murer.' Andre vil hevde at det er Israel som – uavhengig av og i økende grad i strid med verdenssamfunnet – velger sine strategier som skaper skiller og fremmer isolasjon.

For en utenforstående som meg er det fortsatt vanskelig å forstå det trassige håpet som palestinere under okkupasjon bærer på. Noen viser til det arabiske ordet 'sumud' (standhaftig utholdenhet); andre inspireres av tidligere erkebiskop Tutus påminning: 'Injustice and oppression will never prevail' - urettferdighet og undertrykkelse vil aldri seire.

Nye allianser

I den evangelikale bevegelsen, også i messianske miljøer,⁷ ser vi interessante utviklingstrekk. Oppfyllelsteologi, det at Jesus Kristus er oppfyllelsen av løftene og profetiene, og en universell frelses- og rettferdighetsteologi vinner oppslutning i kretser som tidligere så staten Israel som Guds åpenbaring og et tegn på de siste tider. *Christ at the Checkpoint*-konferansene henvender seg særlig til de evangelikale, den kommende skjer i mars 2016, der Generalsekretæren i World Evangelical Alliance vil åpne konferansen.

Det palestinske senteret Sabeel (arabisk for 'vannkilde' og 'vei') har arrangert ni internasjonale konferanser, den siste med tittelen 'The Bible and the Palestine-Israel Conflict'. Særlig i England og USA har Sabeel betydelig gjennomslagskraft i evangelikale miljøer. I Norge har Sabeel samarbeidet

⁶ Se Pressemeldingen 'Solidaritet med Israel' av 6. mai 2015. www.israelsmisjonen.no/artikkel/article/1203441.

⁷ Takk til Knut Helge Høyland for å gjøre meg oppmerksom på denne: www.boroughparksymposium.com.

med mange av biskopene i Den norske kirke, og samarbeidet med blant andre Norges Kristne Råd om et åpent møte om kristensionisme i september 2014.

Det palestinske Kairosdokumentet advarer mot dem som 'gjør religionen om til menneskeskapt ideologi' og mot en teologi som 'oppfordrer til vold og hellig krig i den allmektige Guds navn.'⁸ Kairosdokumentet har skapt ny oppmerksomhet om det palestinske kristne vitnesbyrdet.

Vi som kristne søsken må løfte fram hovedbudskapet i Bibelen, men også erkjenne at vanskelige og voldsforherligende tekster finnes. De som ønsker å gjøre konflikten til primært en religiøs konflikt kan utfordres ved å løfte fram tekster om Guds universelle frelsesplan og tekster som viser hvordan Gud avskyr maktmisbruk og urett.

⁸ Avsnitt 2.4 og 2.5; for den norske oversettelsen, se: [www.kui.no/doc//Kairos%20Palestina%20\(endelig\).pdf](http://www.kui.no/doc//Kairos%20Palestina%20(endelig).pdf).